
Poradenství pro osoby s narušenou komunikační schopností – část 1

doc. Mgr. Kateřina Vitásková, Ph.D.

Cíle

Cílem této kapitoly je seznámit vás se základními principy poradenství v oblasti narušené komunikační schopnosti s ohledem na jednotlivé věkové kategorie, se zdůrazněním staršího školního a adolescentního období. Dílčím cílem je prezentovat cíl poradenství v oblasti narušené komunikační schopnosti, jeho prostředky, specifikovat hlavní resortní rozdíly v realizaci poradenství v oblasti narušené komunikační schopnosti a odkázat na základní legislativní předpisy, kterými se poradenství v oblasti narušené komunikační schopnosti řídí.

Po prostudování této kapitoly byste měli být schopni:

- charakterizovat poradenství v oblasti narušené komunikační schopnosti a logopedické poradenství a jeho cíle;
- popsat hlavní charakteristiky poradenství u dětí v mladším, středním a starším školním věku, v pubescentním a adolescentním věku;
- stručně definovat rozdíly v realizaci logopedického poradenství v jednotlivých resortech.

Průvodce studiem

Logopedické poradenství je zaměřeno na poradenské služby poskytované osobám s narušenou komunikační schopností ve všech jejích složkách a formách. Logopedické poradenství má velmi rozsáhlý rozměr, protože je zaměřeno jak na komunikaci mluvenou, tak i psanou či znakovou formou řeči, a navíc se zabývá poradenstvím pro osoby všech věkových kategorií, od raného věku přes období předškolní, školní, adolescenci až k dospělosti a stáří. Různé typy odchylek v komunikaci jsou totiž přítomny u většiny forem zdravotního postižení, znevýhodnění či jiných speciálních vzdělávacích potřeb, se kterými se můžeme setkat.

Logopedické poradenství

Logopedické poradenství se dotýká nejen jedince samotného, ale také jeho **širšího i užšího sociálního prostředí** – rodiny, školy nebo dalších institucí. Později se také dostává do kontaktu s profesním poradenstvím a dalšími typy poradenských či konzultačních služeb, včetně posudkových aktivit.

Logopedické poradenství je **realizováno** v resortu školství, zdravotnictví a v resortu sociálních věcí. Ve školství se jedná především o speciálněpedagogická centra logopedická a pedagogicko-psychologické poradny, ve zdravotnictví o ambulance klinické logopedie, které provádějí poradenské služby prostřednictvím diagnostiky a diferenciatní diagnostiky (popřípadě provádějí screening a depistáž) narušené komunikační schopnosti, poskytují poradenskou pomoc při začleňování žáka do procesu integrace či do systému speciálního vzdělávání, podílejí se na profesním poradenství a konzultační práci s rodiči a učiteli. V sociálním resortu je logopedické poradenství realizováno v rámci působení občanských sdružení, sociálních institucí a je velmi propojeno se sociálním, školním i klinickým poradenstvím a se spoluprací s lékaři, psychology, terapeuti.

Specifika logopedického poradenství v mladším a středním školním věku bychom mohli shrnout do následujících oblastí a charakteristik (Vágnerová, 2000; 2001):

- Logoped spolupracuje se školními institucemi nebo v nich přímo působí. Může se jednat o základní školy, speciální základní školy, školská speciálněpedagogická centra, pedagogicko-psychologické poradny apod. Může se podílet na konzultační činnosti při navrhování dětí k jejich zařazení do procesu integrace nebo jinak spoluposuzovat jejich zařazení do systému speciálního školství.

Logopedické poradenství v mladším až středním školním věku

- Logoped využívá poznatky a principy z vývojové psychologie – je nutné si uvědomit, jaká specifika má dítě v oblastech myšlení a pozornosti, které se vyznačují určitou decentrací, konzervací, kategorizací. Rozšiřuje se symbolické myšlení, dítě je v etapě tzv. střízlivého realismu a reverzibility. Je již schopno předvídat reakce na své vlastní jednání a chování. Dítě provádí logické operace a chápe nepřímou kauzalitu, to znamená, že chápe, že nemůže některé věci či události ovlivnit, apod. Má ale stále ještě problém s chápáním nahodilosti. Hledá principy řešení, snaží se vypátrat vztahy mezi některými detaily.
- Dítě se začíná učit hlasitě – později přejde spíše na tiché učení, bezhlasé. Začínají se diferencovat styly učení a kognitivní styly uvažování, do myšlení se začíná vkládat metakognice.
- Dítě začíná z hlediska motivace podléhat i jiné než rodičovské autoritě, jelikož jako autorita nyní slouží i učitel, nejenom rodič. Svůj vliv mají také média.
- Dítě začíná používat specifické způsoby komunikace v dětské nebo školní skupině, svá specifika má také komunikace mezi učitelem a žákem.
- Posléze nastupuje realismus, optimismus, extroverze, emoční vyrovnanost a roste vliv skupiny. Dítě se potřebuje seberealizovat a také se začíná projevovat pečovatelské chování (péče o zvířata, sourozence).

Příklad

V tomto období se logoped setkává s poruchami, které přetrvávají z dětského věku, ale mění své symptomy a charakter, některé obtíže se mohou prohlubovat nebo přecházejí do jiných složek komunikační schopnosti. Patologické projevy se mohou automatizovat, a v důsledku toho i hůře ovlivňovat.

Mohou se začít projevovat či prohlubovat poruchy grafické podoby řeči, poruchy hlasu, dyslálie, poruchy plynulosti řeči. V tomto období je proto zvýšené nebezpečí ohrožení žáka s narušenou komunikační schopností šikanou.

Je nutno propojit logopedické poradenství s požadavky školy a vytvořit rovnováhu mezi učebními nároky, plánem a obsahem učiva a logopedickou intervencí. Nezbytná je komunikace s rodiči a konzultace nad výsledky zpráv z jiných vyšetření od dalších odborníků, kteří se podílejí na interdisciplinární spolupráci. Rodičům je možno vysvětlit terminologii, která je v odborných zprávách použita. Prostor je v tomto období i pro logopedickou prevenci, osvětu, diferenciální diagnostiku.

Logopedické poradenství ve starším školním věku

Ve starším školním věku bychom mohli shrnout **specifika logopedického poradenství** do následujících oblastí a charakteristik (Vágnerová, 2000; 2001):

- Je větší prostor pro diferenciální diagnostiku.
- Problémem je didaktický, motivační a diagnostický materiál, který by měl být relevantní věku a zájmům a použitelný v logopedickém poradenství.
- Hůře se udržuje motivace žáků i rodičů v procesu spolupráce při logopedickém poradenství – nastupuje období puberty a na rozdíl od dříve se uplatňující spíše vnější motivace je nyní nutno apelovat na motivaci vnitřní.
- Můžeme využít autoregulační schopnosti dítěte.

Příklad

Z diferenciálnědiagnostického hlediska může jít o rozlišení poruch pojmotvorného procesu od poruch matematických schopností. V tomto období jsou také zřetelnější a častější poruchy hlasu. Logoped se může uplatnit v procesu profesního poradenství. Odkrývá se prostor pro využití logopedického softwaru a multimédií, jejichž pořízení je však poměrně finančně náročné.

V tomto období se některé formy narušení komunikační schopnosti mohou spontánně kompenzovat, jejich hlavní projevy vymizí nebo jsou vyrovnávány jinými kvalitami či schopnostmi, žák může spontánně využívat kompenzační pomůcky či strategie nebo se jim učí.

V období puberty bychom mohli shrnout **specifika logopedického poradenství** do následujících oblastí a charakteristik (Vágnerová, 2000; 2001):

Logopedické poradenství v období puberty

- U pubescentů se projevuje krize identity, objevuje se snaha o hledání nových rolí. V těle probíhají biologické změny, objevuje se impulzivita, narušení sebeovládání, dítě je hypersenzitivní, introvertní, hyperkritické. V komunikaci a postojích se prosazuje polemika, radikálnost názorů, vztahovačnost při projevech nesouhlasu.
- Pubescent odmítá autoritu, snaží se o sebepoznávání, výrazná je touha po naplnění ideálů. V chování se projevují obranné reakce, únik do fantazie, snaha o experimentování, důraz je kladen na důvěrnost a kompetenci ve skupině a významná je snaha o oblíbenost.
- Začínají pokusy o partnerské vztahy, pubescent se snaží být atraktivní. S tím však může souviset obava ze zesměšnění a snaha o skrývání nedostatků, která se může projevit až sociální izolovaností.
- Přijímány jsou normy vrstevnické skupiny, může se objevit odmítání výuky nebo logopedické intervence a poradenství, neochota se nad věcmi rozumově zamýšlet. Oblíbení začínají být „neautoritativní pedagogové“.

Příklad

Z důvodu snahy o atraktivitu a o partnerské vztahy může vzrůstat úsilí o skrývání či maskování narušené komunikační schopnosti, strach z komunikačních situací, až logofobie nebo odklon od vyhledávání sociální skupiny. Narušeno může být postupně i koverbální, doprovodné chování v komunikaci, které je souhrnem narušení neverbálních složek komunikace, mimiky, gestikulace apod.

V disproporci může být komunikační záměr s realizovaným sdělením, z čehož v konečném důsledku může vzniknout porucha pragmatické složky komunikační schopnosti.

V období pubescence se mění komunikační styl, může se projevovat snaha v komunikaci šokovat, vytvářet specifické obraty, oslovení, teatrálnost projevu, šroubovanost. Nepříjemná je také snaha o přechodné používání vulgárních výrazů, žargonu, infantilních komunikačních projevů. Intenzita hlasu je v tomto období často zvýšená, výrazná je snaha o vyvolání negativních reakcí a šoku. Narůstá využívání moderních či „alternativních“ způsobů komunikace – prostřednictvím SMS, e-mailové komunikace, on-line chatu, ICQ, Facebooku, Twitteru a dalších.

V období adolescence bychom mohli shrnout **specifika logopedického poradenství** do následujících oblastí a charakteristik (Vágnerová, 2000; 2001):

Logopedické poradenství v období adolescence

- Období je poznamenáno hledáním tzv. absolutních hodnot, smyslu života a naplnění potřeby vlastní existence. Patrná je také snaha hledat profesní uplatnění. Odmítány jsou kompromisy a nerozhodnost v jednání.
- V tomto období existuje zvýšené riziko vzniku psychických poruch.
- Adolescenti se uchylují k alternativní kultuře, dbají zvýšeně na vnější vzhled.
- Patrná je touha po akceptaci okolím, tendence separovat se od rodiny, vyhledávat sexuální vztahy a později i touha zakládat rodinu či hledat stabilního partnera.
- Ustaluje se kruh stálějších přátel.

Příklad

Logopedické poradenství je v tomto období hodně spjato s profesním poradenstvím a mnohdy také s poradenstvím psychologickým. Logoped je nucen vstupovat do role rádce v oblasti důsledků narušené komunikační schopnosti, kompenzačních strategií, musí vyhledávat pozitivní příklady a umožňovat konfrontaci s osobami s podobným typem obtíží, které by mohly sloužit jako příklad či přispěly svými cennými radami k překonání psychických potíží. Důležité je předejít sociální izolovanosti a postupnému přerůstání problému v komunikaci do problému psychického.

Velmi citlivou otázkou bývá právě volba povolání a dalšího směřování v osobním životě, ze strany klienta vyvstávají otázky týkající se např. dědičnosti či možnosti „nápodoby“ jejich poruchy případnými potomky.

Dokonce se v tomto období hlásí k logopedickému poradenství i dospívající, kteří předtím žádný problém v komunikaci subjektivně nepocítovali (může se jednat o osoby s breptavostí apod.). Jejich komunikační problém může najednou vadit jejich partnerovi nebo potenciálnímu zaměstnavateli, popřípadě může bránit projevení jejich skutečných znalostí apod.

Shrnutí

Logopedické poradenství se zaměřuje na všechny typy narušené komunikační schopnosti ve všech jejich formách. Vyžaduje interdisciplinární spolupráci a hlavně spolupráci s rodinou, školou a samozřejmě klientem s narušenou komunikační schopností samotným. Je spjata s profesním poradenstvím a činností školských poradenských zařízení. Logopedické poradenství se musí opírat o charakteristiky a specifika vyplývající z vývojové psychologie, a jelikož narušená komunikační schopnost je mnohdy symptomatickou poruchou, je také spjata s patopsychologií. Období mladšího, středního a staršího školního věku má svá specifika, která přímo ovlivňují zvýšené riziko některých projevů narušené komunikační schopnosti. V pubertě a adolescenci se některé poruchy již kompenzují nebo mění své symptomy, mohou se ale také prohlubovat a jejich důsledky můžeme nacházet i v oblasti psychické či sociální.

Otázky a úkoly

1. Co je cílem logopedického poradenství?
2. Jak široce je logopedické poradenství zaměřeno?
3. Především s kým musí logoped v rámci poradenství spolupracovat?
4. Jaká jsou specifika logopedického poradenství v mladším a středním školním věku?
5. Jaká jsou specifika logopedického poradenství ve starším školním věku?
6. Jaká jsou specifika logopedického poradenství v pubertě?
7. Jaká jsou specifika logopedického poradenství v adolescenci?

Pojmy k zapamatování

logopedické poradenství
mladší školní věk
střední školní věk
starší školní věk
pubescence
adolescence
symptomatické poruchy řeči
agofobie
sociální izolovanost

Literatura

Seznam použité literatury:

1. LECHTA, V. 1990. *Logopedické repetitorium*. Bratislava: SPN. ISBN 80-08-0047-9.
2. VÁGNEROVÁ, M. 2001. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0181-8.
3. VÁGNEROVÁ, M. 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.

Internetové zdroje:

1. <http://lsms.ora.cz>
2. <http://www.alos.cz>

3. <http://www.logoped.cz>
4. <http://www.klinickalogopedie.cz>
5. <http://www.sal.sk>
6. <http://www.cplol.org>
7. <http://www.asha.org>
8. <http://www.speechpathology.com>
9. <http://www.logopaed.cz/>
10. <http://www.moje-klinika.cz/>

Další informace můžete najít v následujících zdrojích:

1. PEUTELSCHMIEDOVÁ, A. *Logopedické poradenství*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-2472-666-3.